

Az orosz rendőrség tevékenységének társadalmi ellenőrzése

SZŰCS Gáborné

Oroszországban 2011-ben új rendőrségi törvény lépett érvénybe, amelynek legfontosabb célja az volt, hogy a (korábbi „milícia” helyett ezután „polícia” elnevezésű) szervezet társadalmi elfogadottságát növelje. A törvény lehetővé teszi, hogy állampolgárok, civil szervezetek kísérjék figyelemmel a végrehajtását, a rendőrség mindennapi tevékenységét, erkölcsi színvonalának alakulását. A civil ellenőrzési folyamat megvalósulását, eredményeit a média nyomon követi. A sajtóreflexiók alapján bizonyos (ha nem is teljes) képet kaphatunk erről az Oroszországban ezen a téren eddig szokatlan állampolgári kontrollról.

Az írás kísérletet tesz arra, hogy felvázolja az orosz rendőrség civil ellenőrzésének megvalósulásához vezető utat és az eddigi eredményeket. Mivel orosz nyelven nem lelhető fel átfogó, objektív értékelés a rendőrség tevékenységéről, különös tekintettel az emberi jogokkal kapcsolatos és a korrupciós problematikára (ha nem tekintjük annak a Moszkvai Helsinki Csoport legutóbb kiadott ezzel összefüggő anyagát),¹ írásom megállapításai csak a rendőrség által közzétett, többé-kevésbé szubjektív megnyilvánulásokra, a sajtóközleményekre és a jogvédő szervezetek periodikusan kiadott jelentéseire támaszkodhatnak.

Ez utóbbiakban azonban a civil szervezetek saját ellenőrzési folyamatuk eredményeit közlik. Az az adatállomány, amelyet a rendőrség tart nyilván saját dolgozóinak tevékenységével kapcsolatban, feltehetően nem áll rendelkezésükre. Az orosz rendőrség működésével kapcsolatos problémák, amelyek különböző síkokon manifesztálódtak (szélsőséges esetben rendőrök által elkövetett komoly bűncselekményekről, lövöldözésről, meg nem engedhető kihallgatási módszerekről, korrupciós esetekről is szó volt), vezettek ahhoz a reformhoz, amely Dmitrij Medvegyev elnökségének időszaka alatt következett be 2011-ben.

Természetesen nem csupán a civil társadalmi ellenőrzés konkrét megvalósulása jelent megújulást a korrupció elleni és az emberi jogok tiszteletben tartásáért folytatott harc téren, hanem az a törekvés is, hogy a belügyi szervek belső ellenőrzési folyamata hatékonyabbá váljon. E törekvés egyik látványos példája egy hakaszföldi akció, amelynek során a belügyminiszter pozitív ösztönzés útján próbálja meg – a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* munkatársának megfogalmazásában – „lecsapolni a [korrupció] mocsarát”. A megvesztegetésre „rezisztens” közlekedési rendőrök, miután ellenálltak a

1 Практики общественного контроля за деятельностью полиции. Методическое пособие. Московская Хельсинская Группа 2014

csábításnak, prémiumban részesülnek – olvashatjuk az írásban.² A közlekedési rendőrség egyik munkatársa nem fogadott el 1000 rubelt egy vezetőtől, akit komoly kihágás miatt tartóztatott fel, és azonnal feljelentést tett ellene. 10 000 rubel jutalomban részesült a becsületességéért.

Kísérletek történnék tehát arra, hogy a rendőrség belső kontrollja hatékonyabbá váljon, és ezt a hatékonyságot növelheti az új rendőrségi törvény³ által lehetővé vált folyamatos társadalmi ellenőrzés (a törvény 10. fejezete által megfogalmazott, a rendőrség állami és belső felügyeletének rendszerét kiegészítő szerepben).

A civil ellenőrzés megvalósulásához vezető időszak történései – sajtóreflexiók

A reformot komoly társadalmi vita előzte meg, amit elősegített az is, hogy a 2011 márciusában érvénybe lépett új rendőrségi törvény szövegének tervezetét a média közölte. A nyilvánosság bevonása lehetővé tette, hogy eszmecsere alakulhasson ki, és a visszajelzések is zöld utat kapjanak, ami meglehetősen szokatlan jelenség volt az addigi gyakorlathoz képest.

A *newsru.com* 2010 augusztusában megjelent közleménye, amely egyike a témával kapcsolatos számos sajtóreflexiónak ebből az időszakból, idézi is az elnök szavait: „Véleményem szerint itt az ideje, hogy a milícia visszanyerje a cári időszakban viselt elnevezését, a políciát, és a jövőben ezt használja.”⁴

Az idézett mondatok a korábbi oroszországi rendőrségi törvény átalakításának szükségességével kapcsolatos ülésen hangzottak el, és itt nyilvánította ki az elnök azt a szándékát is, hogy a új törvény tervezetét az interneten még 2010 augusztusában társadalmi vita céljából közzéteszi. Medvegyev elnök gyakran nevezte meg a témával kapcsolatos megnyilvánulásai során azt a számára legfontosabb, alapvető célkitűzést, hogy a reformok segítségével helyre kell állítani a rendőrség iránti bizalmat, és kialakítani egy működő (addig meglehetősen ellentmondásosan megvalósuló) együttműködést a lakossággal.

Az elnök mindezt nem csupán 2010-ben, hanem a törvény érvénybe lépése utáni időszakban is gyakran hangoztatta, ahogy például a *vecmu.ru* híroldalon közölt, 2012. február 10-én elhangzott tévészerelésében is. Az ezzel kapcsolatos videó címe: „A rendőrségnek meg kell küzdenie az emberek bizalmáért”. „A rendőrség feladata nem a kedvező statisztikai adatok utáni hajsza, hanem az állampolgároknak nyújtott segítség. Az emberek bizalmát csak kiváló szakmai színvonallal, a kötelességek kifogástalan teljesítésével, figyelmes és jóindulatú bánásmóddal lehet visszanyerni” – fogalmazta meg televíziós szereplése során Dmitrij Medvegyev, aki nyomatékosan felhívta a figyelmet a korrupció elleni harc fontosságára is.

2 Korruptionsbekämpfung in Russland. www.faz.net/aktuell/feuilleton/korruptionsbekämpfung-in-russland-im-sumpf-1714023.html

3 Федеральный закон РФ «О полиции» www.zakonrf.info/zakon-o-policii/

4 www.newsru.com/russia/06aug2010/medvedev_police.html

Út a civil ellenőrzéshez a jogvédők szemével

Vagyim Karasztyejev, a neves jogvédő, polgári aktivista, a Moszkvai Helsinki Csoport koordinátora, valamint a rendőrséget ellenőrző tíznapos időszakok egyik szervezője és önkéntese tanulmányában összegezte a legfontosabb lépcsőfokokat a civil monitoring felé vezető úton, és utalt arra is, milyen tapasztalatok vonhatók le ebből a folyamatból. Karasztyejev fontos állomásként említi a 2008. június 18-án hatályba lépett szövetségi törvényt, amely lehetővé teszi a kényszerintézkedésekkel, szabadságvesztéssel kapcsolatos emberi jogi sérelmek feltárására irányuló civil ellenőrzést. Az ellenőrzéseket végzők személyét azonban a hatóság hagyja jóvá, és a látogatást előre be kell jelenteni.

A 2009-ben kibocsátott 1468. számú elnöki utasítás a következő fontos lépést jelenti a civil ellenőrzés megvalósulása felé – írja Karasztyejev. Az utasítás a belügyi szervek tevékenységének tökéletesítésére irányul; pénzügyi támogatást irányoz elő, amely lehetővé teszi a fizetések rendezését, a lakáshoz juttatást, a szervezet műszaki színvonalának fejlesztését. Mindemellett az átfogó minősítési rendszer és az antikorrupciós mechanizmusok kiépítésének tervezete is az elnöki utasítás része.

Az új rendőrségi törvény előzményei. A rendőrök kötelességei és az állampolgári jogok a hatályba lépett törvény szövegében

Az új rendőrségi törvényt megelőző vita során számos elvárás fogalmazódott meg a jogvédők, kritikus civil csoportosulások részéről, amelyek közül kettő került be a törvény szövegébe. Karasztyejev a következő öt pontban csoportosítja a követeléseket:

- Az egyenruhán fel kell tüntetni a fényképet, nevet, rendfokozatot és a hivatali egységet, amelyhez az adott munkatárs tartozik.
- A rendőri visszaélésekkel kapcsolatos jegyzőkönyveket rögtön a helyszínen kell felvenni, csak szélsőséges esetben folyamodva ahhoz, hogy az őrizetbevétel után, a rendőrségen történjen meg a jegyzőkönyv felvétele.
- A rendőrség munkatársának ne legyen lehetősége arra, hogy az intézkedéséről készített hang- vagy videofelvételt megakadályozza.
- Az őrizetbe vett állampolgárnak biztosítani kell a jogot, hogy rögtön (legkésőbb három órával az őrizetbe vétel után) felhívja rokonait vagy más személyt, hogy a történekről és tartózkodási helyéről tájékoztassa őket.
- Szükség van egy éjjel-nappal hívható telefonszámra, ahol a rendőri visszaéléseket az áldozatok bejelenthetik.

A 2011-es új rendőrségi törvényben, amely a a következő fontos lépés volt a társadalmi ellenőrzés megvalósulása felé, végeredményben az őrizetesek joga a telefonhíváshoz és a kítűző kötelező használatának előírása fogalmazódik meg. Mindezek (főként az azonosítást lehetővé tévő kítűző viselése) a civil ellenőrzés fontos szempontjaivá váltak.

Az őrizetbe vett személynek a lehető legrövidebb időn (maximum 3 órán belül) jogában áll telefonon értesíteni rokonait vagy más hozzá közel álló személyeket őrizetbe vételéről és hollétéről (4. fejezet, 14. cikk, 7. bekezdés).⁵

A társadalmi ellenőrzés sajtóban fellelhető dokumentumai között gyakori az olyan jellegű, amely utal a 2011-es rendőrségi törvény 6. fejezetének 25. cikkére. Mivel e törvényhely előírásainak be nem tartását vetik gyakran (többek között az ellenőrzést végző jogvédők) az oroszországi rendőrök szemére, érdemes itt a vonatkozó sorokat idézni (a kítűző kötelező viselésére való utalással együtt).

„4. A rendőrség munkatársát szolgálati igazolvánnyal, személyére vonatkozó számmal megjelölt lapocskával (zsetonnal), valamint kítűzővel látják el, a szövetségi végrehajtó hatalom belügyi szerveinek előírásai szerint.

5. A rendőrség munkatársai egyenruhát viselnek. Az ezzel összefüggő kiadásokat az állami költségvetés fedezi. Az egyenruha kialakítása az Oroszországi Föderáció kormányának hatáskörébe tartozik. A nyilvános helyen szolgálatot teljesítő rendőr köteles kítűzőt viselni, amely lehetővé teszi személyazonosságának megállapítását.” (6. fejezet, 25. cikk, 4–5. bekezdés).⁶

1. ábra: Rendőrségi kítűző⁷

Az elnök által indított, a törvénytervezettel kapcsolatos társadalmi vita bizonyos értelemben az új törvényhez fűződő lakossági ellenőrzés első szakaszának tekinthető. Az új rendőrségi törvény 10. fejezetének 50. cikke tartalmazza továbbá az állam-

5 Федеральный закон РФ «О полиции»

Задержанное лицо в кратчайший срок, но не позднее трех часов с момента задержания..... имеет право на один телефонный разговор в целях уведомления близких родственников или близких лиц о своем задержании и месте нахождения.

6 4. Сотруднику полиции выдаются служебное удостоверение, специальный жетон с личным номером, нагрудный знак, образцы которых утверждаются федеральным органом исполнительной власти в сфере внутренних дел.

5. Сотрудник полиции обеспечивается форменной одеждой за счет бюджетных ассигнований федерального бюджета. Образцы форменной одежды сотрудника полиции утверждаются Правительством Российской Федерации. На форменной одежде сотрудника полиции, несущего службу в общественных местах, размещается нагрудный знак, позволяющий идентифицировать сотрудника полиции.

7 Forrás: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a7>

Нагрудный_знак_сотрудника_полиции.jpg

polgároknak és a társadalmi egyesületeknek a rendőrség tevékenységével kapcsolatos ellenőrzési jogát is. A 2011 márciusában hatályát veszített előző törvény (*A miliciáról, 1999*)⁸ szerint az állampolgárok csupán panaszt tehetnek, ha nem értettek egyet a velük való bánásmóddal.

„Az állampolgárnak abban az esetben, ha úgy ítéli meg, hogy a rendőrség (milícia) munkatársának tettei vagy tétlensége jogsérelmet okozott számára, korlátozta szabadságjogait vagy törvényes érdekeit, jogában áll panaszt tennie a rendőrség vezető szerveinél, az azt képviselő személynél, ügyésznél vagy a bíróságnál.” (8. fejezet, 39. cikk.)⁹

Az új rendőrségi törvény (*A policiáról*) viszont a következőképpen fogalmaz a 10. fejezet 50. cikkében a rendőrség (polícia) tevékenységének társadalmi kontrolljáról: „Az Oroszországi Föderáció állampolgárai vagy civil szervezetei társadalmi ellenőrzést gyakorolnak a rendőrség tevékenysége felett a szövetségi törvény által megszabott keretek között.”¹⁰

A rendőrségi törvény 8. fejezete hangsúlyozza, hogy a rendőrség működése transzparens, nyitott, amennyiben ez az átláthatóság nem akadályozza a bűnüldözést, és nem sérti mások jogait vagy a titoktartási kötelezettséget. A rendőrség a média segítségével folyamatosan informálja tevékenységéről a közvéleményt, tájékoztatást nyújt, többek között sajtókonferencia formájában.

A törvényben az addigi „milícia” elnevezés helyett a „polícia” megjelölést használták, amely szimbolikusan is fémjelzte a változtatásra való törekvést. A törvény megszövegezőinek egyik legfontosabb célja a rendőrség iránti bizalom erősítése, a szervezet társadalmi elfogadottságának növelése volt. 2012 májusában foglalta el posztját az új belügyminiszter, Vlagyimir Kolokolcev, aki programja fontos részének tekintette a rendvédelmi szervek és a polgárok közötti bizalom, valamint együttműködés helyreállítását.

A rendőrség további reformfolyamatának céljai

A belső vezetés és a civil kontroll koordinátorainak álláspontját ismertette Kolokolcev is öt területet tüntetett fel, amelyekben szerinte a rendőrség tevékenységének mindenképpen változnia kell. Az РБК (Росбизнесконсалтинг)¹¹ pénzügyi és gazdasági hírportál *Kolokolcev öt alapelve* című írása szerint a belügyminiszter¹² humánus arculattal ruházza fel a rendőrséget. Kiindulópontként a belügyi informatikai rendszer fejlesztését jelöli meg, a bűnözéssel kapcsolatos adatok oly módon történő nyilvántartását, amely

8 Федеральный закон РФ «О милиции»

9 Статья 39. Право обжалования неправомерных действий сотрудников милиции
Гражданин, считающий, что действие либо бездействие сотрудника милиции привело к ущемлению его прав, свобод и законных интересов, вправе обжаловать это действие или бездействие вышестоящим органам или должностному лицу милиции, прокурору или в суд.

10 Федеральный закон РФ «О полиции»

„Статья 50. Общественный контроль за деятельностью полиции”

„Граждане Российской Федерации, общественные объединения осуществляют общественный контроль за деятельностью полиции в соответствии с федеральным законом.”

11 RBC Informations Systems

12 Петров, И. Пять принципов Колокольцева придадут полиции человеческое лицо

hatékonyan segíti a bűnüldözést. Az állampolgárokkal történő online kapcsolattartás lehetősége, a bejelentések fogadása is fontos területe a fejlesztéseknek. A következő súlyponti kérdés a rendőrség szervezetének strukturális átalakítása azzal a céllal, hogy vidéken, a kisvárosokban és a falvakban jelentősen növekedjen a rendőri jelenlét, a központi szervezetek átalakítása pedig hatékonyabban járuljon hozzá a szervezett bűnözés elleni harchoz. Fontos területe a modernizációnak Kolokolcev szerint, hogy a „korrupt, részeges és dologtalan” munkatársaktól megszabadítsa az állományt, valamint az, hogy a rendőrség munkája nyilvánosabb, a társadalom számára is ellenőrizhető formában valósuljon meg, és mindez hozzájáruljon a legfontosabb célhoz, a bűnüldözés eredményességének jelentős javulásához. Kolokolcev tehát fontosnak találja, hogy a rendőrség korrupciómentesen, transzparens módon, hatékonyan és ellenőrizhetően működjön.

A civil ellenőrzés megvalósulása, konkrét céljai és módszerei

A rendőrség ellenőrzésének léteznek intézményesített és nem intézményesített formái is – állapítja meg feljebb már idézett tanulmányában¹³ a jogvédő Karasztyejev, aki a nem intézményesített formák között elsőként említi a „dekádokat”, az évenként ismétlődő tíznapos ellenőrzési periódusokat, amelyeknek során civilek ellenőrzik a rendőrség tevékenységét. (Az intézményesített formák – az OF Társadalmi Kamarája, a BM és a területi szervek mellett működő társadalmi tanácsok, valamint a Társadalmi Megfigyelő Bizottság – azonban lényegesebbek, és nagyobb hatáskörrel is bírnak.) A projekt már háromszor zajlott le a törvény hatálybalépése óta, 2012-től 2014-ig, sőt kiegészítő ellenőrzések is folynak ezektől eltérő időpontokban.

2. ábra: Felhívás a rendőrség polgári ellenőrzésében való részvételre¹⁴

13 Карастелев В., Общественный контроль за деятельностью полиции в России: возможности и реальные практики.

14 Forrás: http://vk.com/ctrlpolice?z=photo-39559962_325592551_százalék2Falbum-39559962_0_százalék2Frev

„Ellenőrizd a helyi rendőrséget!” – áll a plakáton. A „Декада проверки отделений полиции» (ДПО)” civil monitoringtevékenység az Egyesült Társadalmi Megfigyelő Csoport (a továbbiakban: ОГОН) szervezésében megy végbe, amelyet a Transparency International Russia, a Moszkvai Helsinki Csoport, valamint az Ifjúsági Jogvédő Mozgalom támogat. Számos helyszínen, az ország különböző pontjain – többek között Voronyezsben, Vlagyimirban, Jekatyerinburgban, Kalinyingrádban, Krasznodarban, Moszkvában, Szentpéterváron, Murmanszkban – történtek ellenőrzések, készültek videók a tíznapos áprilisi ellenőrzés során, amikor a közvélemény figyelme a megszokottnál erőteljesebben irányult a rendőrség tevékenységére.

Az orosz elnevezés (Декада проверки отделений полиции») jelentése: 'rendőri szervezetek ellenőrzésének dekádja', avagy tíznapos periódusa, amely legutóbb 2014. április 21–30-ig volt. A legnépszerűbb videómegosztó oldal nagy mennyiségű videót tartalmaz, amelyeken a rendőrségi törvény, köztük a fent idézett előírások betartását ellenőrző szituációkat rögzítettek, rendőrségen, utcán és közlekedési eszközökön, tehát a rendőrség munkatársai legtöbb esetben nem akadályozták meg a felvételek készítését. Ha szolgálati érdek akadályozza meg a videózást, a rendőr köteles ezt az állampolgárral közölni, egyébként pedig általában engedélyezni azt. A probléma megoldása nem egyértelmű, mivel határozott tiltása a videók készítésének egyik jogi dokumentumban sem található, a rendőrség munkájának átláthatóságára való törekvés viszont nyomon követhető mindkét, különösen az utóbbi rendőrségi törvényben.

A szervezők legfőbb céljait a következőképpen összegezték.¹⁵ Ellenőrizni kívánták:

- a rendőrség elérhetőségét (könnyű-e megközelíteni: közlekedés, útmutató táblák megléte, esetleges hiánya);
- szabad-e a belépés, vagy akadályokat támasztanak;
- célszerűek, hatékonyak-e a falon elhelyezett információk („информационный стенд”);
- van-e forródrót, lehetőség a rendőrség munkatársaival kapcsolatos panaszokat az illetékeshez eljuttatni, esetleg valamely jogvédővel a kapcsolatot felvenni;
- a rendőrség munkatársai ismerik-e az őrizetben álló személyek jogait, és rendelkezésre áll-e minden technikai és adminisztratív feltétel ahhoz, hogy ezek a jogok realizálhatóak legyenek (a fent említett videók egyike tanúsítja, hogy számon kérték a rendőrtől a kítűző viselésének hiányát, és rákérdeztek arra is, van-e megfelelő mellékhelyiség az épületben, amelyet a látogatók és az őrizetesek is használhatnak);
- van-e lehetőség arra, hogy a kapitányság vezetőjével találkozzanak;
- elhelyezhetnek-e jól látható helyen információkat a fogvatartottak jogairól.

15 Полиция и гражданский контроль. ovdinfo.org/news/2014/04/21/policiya-i-grazhdanskiy-kontrol-teper-i-na-transporte

3. ábra: Rendőrségi falitábla információk anyaggal¹⁶

Vlagyimir Kolokolcev, a Rasid Nurgalijevet 2012 májusában felváltó új belügyminiszter 2012 júniusában parancsba adta, hogy július 31-ig a rendőrség minden munkatárát lássák el az azonosíthatóságát lehetővé tévő kitűzővel. 2012 őszén több városban egyidejűleg vizsgálták a civilek, betartják-e a rendőrök például igazoltatások során a kitűző viselésére irányuló utasítást. Az akció elnevezése „az igazoltatások hónapja” volt, amelynek során azt is figyelték, mennyire készek a rendőrök a „szolgáltató” szemléletmódra, és milyen mértékben hajlandóak figyelembe venni és megvédeni a velük kapcsolatba kerülő polgári személyek jogait.

Az ellenőrzést újságírókból, jogvédő szervezetek képviselőiből, főképpen azonban hétköznapi emberekből, állampolgárokból álló csoportok végezték Oroszország számos városában. Az időszakon belül, szeptember 29-én zajlott le az „igazoltatások napja” – oroszul „День проверки документов” (ДПД) –, amikor előtérbe került az új rendőrségi törvényben (2. fejezet, 5. cikk, 4. bekezdés) meghatározott kötelezettség betartásának ellenőrzése. „Az állampolgárral való kapcsolatfelvételnél a rendőrség munkatársa köteles megnevezni beosztását, rendfokozatát, kérésre felmutatni szolgálati igazolványát, ezután közölni intézkedésének okát és célját.”¹⁷

Következtetések: a civil monitoring eredményei

Karasztyelev a már idézett tanulmányában közli, hogy az ellenőrzés megállapította: a kitűzők egy része közvetlenül az azt megelőző időszakban került a rendőrökhöz. Viselésük még nem vált általánossá; a vizsgált személyek egy része zsebébe rejtette, nem volt hajlandó bemutatkozni, a monitoringot végzők igazoltatására törekedett, sőt volt olyan is, aki egyszerűen elszaladt. Legkevesebb ötven kitűző nélküli rendőrt figyeltek meg.

Az eredmények pontosítását szolgálta, hogy mintegy egy hónappal később, 2012. október 20-án beiktattak egy hasonló ellenőrzést (ДПД). Ezúttal több város rendőrsége utasította el a részvételt (legalábbis részlegesen), köztük Tver és Irkutszk, mivel a

16 http://img-fotki.yandex.ru/get/6837/161384275.1c/0_f0693_ca949d32_XL.jpg

17 Федеральный закон РФ «О полиции»

При обращении к гражданину сотрудник полиции обязан:

1) назвать свои должность, звание, фамилию, предъявить по требованию гражданина служебное удостоверение, после чего сообщить причину и цель обращения;

közlés szerint a rendőrök többsége itt átvette a kitűzőjét. Voltak azonban olyan helyszínek is, ahol az előre bejelentett időpontban a rendőrség munkatársai nem voltak fellelhetők, például Cseljabinszkban és Komszomolszk-na-Amure-ban, sőt az utóbbi helyszínen a rendőrségi járművek sem voltak megfigyelhetők az utcákon.

Több városban viszont, ahol az ellenőrzés elvégezhető volt, az abban részt vevők nem bukkantak hiányosságokra. Lipeckben, Ufában, Szaranszkban mindenki viselte a kitűzőt, Moszkvában és Novoszibirszkben pedig csak elvétve akadtak olyan rendőrökre, akik nem. Az eredményekről statisztika is készült: 14 város (köztük Moszkva) fogadott 97 ellenőrt, akik 211 rendőrt ellenőriztek. A 97 önkéntes által kitöltött kérdőívek szerint 174 rendőr (82,5 százalék) esetében nem találtak törvénysértő magatartással, három ember nem megfelelő (rég)i kitűzőt viselt, 34 rendőr (17,5 százalék) egyáltalán nem viselte azt. Az utóbbi esetekben a következő indokok hangzottak el:

- még nem kapták meg a kitűzőt;
- most készül;
- nincs rá szükség;
- rájuk ez a törvény nem vonatkozik (pl. igazgatásrendészet);
- szolgálati gyakorlaton vesznek részt;
- nehéz, letépi a gombot;
- nincs átgondolva a viselési kötelezettség.

Volt, aki úgy hordta a kitűzőt, hogy azt egészében vagy az azonosításra alkalmas számot eltakarja a zseb. Hat városban a rendőrök önmaguktól vagy kérésre bemutatkoztak. Rendszerint udvariasak voltak, néha azonban adódtak feszültebb helyzetek is. Határozottan az azonosíthatatlan rendőrök voltak azok, akik inkorrektebb módon viselkedtek, például eltávoztak, igazoltatták az ellenőrzésben részt vevő önkénteseket, sőt meg is akadályozták a videofelvételek készítését. Az utóbbi jelenség Volgográdban volt a legjellemzőbb, ahol többnyire arra hivatkoztak, hogy a rendőrségi sajtószolgálat engedélye nélkül a felvételek készítése tilos. Visszatérve a kitűzők kérdésére, az OGOH szervezete a 2012-ben és 2013-ban végbement akcióknak tulajdonítja többek között azt, hogy a rendőrök körében a kitűzők viselése valóban általánossá vált.

Az őrszobák ellenőrzése esetében Alekszandr Druk, a csoport rendőrséggel kapcsolatos tevékenységének felelőse a következőképpen foglalta össze az első két ellenőrzési periódus eredményeit: „A korábbi ellenőrzések eredményei alapján nem alakulhatott ki egységes kép, mivel mindegyik kapitányság specifikus, rendelkezik sajátos vonásokkal. Van, ahol ellenőrzik az iratokat belépéskor, van, ahol nem, hol van beléptető ablak, hol nincs, egyik helyen a személyi igazolvány alapján léphet be a látogató, másutt nem. Volt olyan hivatali egység, ahol az ellenőrzést végző polgári személyeket be sem engedték igazolvány nélkül, bár közben hangsúlyozták, hogy egyetértenek a kontrollal, és tisztelik annak céljait. Néha egyszerűen nem nyitották ki a bejárati ajtót. Volt olyan rendőrőrs is, ahol a megfelelő tájékoztató anyagokat jól láthatóan helyezték el, de ez inkább kivételnek bizonyult. Máshol léteznek ilyen anyagok, de alig láthatóak, van olyan hely, ahol teljesen hiányoznak.” Alekszandr Druk arra a problémára is felhívta a figyelmet, hogy a helyzet gyakran az ellenőrzés előtti napokban változik.

Mivel a monitoringgal kapcsolatban a területi vezetők értesítést kapnak, azok felhívják munkatársaik figyelmét a lehetséges látogatásra, akik azonnal felkészülnek arra. Mindez azonban pozitív eredményt is hozhat, mint például Szocsuban, az Olimpia idején; a helyi belügyi szervek képviselői megjelentek az ellenőrzéseken, és a civilek javaslatait azonnal figyelembe vették, például az őrizetbe vett személyek jogaival, a kötelezően segítségül hívott tolmácsokkal kapcsolatban. Javult a fogvatartottak kapcsolattartását szolgáló forródrót használatát lehetővé tévő infrastruktúra, amelynek mielőbbi kiépítését a 2012. augusztus 22-én kiadott 808. számú belügyminisztériumi utasítás írta elő.¹⁸

A Moszkvai Helsinki Csoport 2014-ben megjelent összefoglalója,¹⁹ amely elnöki utasítás szerint állami dotációval készült, átfogó képet nyújt a civil monitoring gyakorlatáról. Összefoglalja a lehetőségeket és az eredményeket a különböző területeken, ahol az ellenőrzés végbement, például a belügyminisztériumban, a különböző rendőri szervezeteknél, a közlekedési rendőröknél, a rendezvényeken, a járőrszolgálatoknál, a vasútállomásokon, a körzeti megbízottaknál. (A 2013-ban bekövetkezett dél-oroszországi terrorcselekmények után került előtérbe a vasútállomások fokozott ellenőrzése is.)

A kiadvány foglalkozik az ellenőrzések metodológiájával is, közöl az önkéntesek és a helyi lakosok által kitöltendő kérdőíveket, amelyeket a kutatás során használtak, tanácsokat ad, mit kell a monitoringot végzőknek az ellenőrzésre feltétlenül magukkal vinniük. (A legszükségesebbek: a rendőrségi törvény, más vonatkozó joghelyek, megfelelő címekekkel ellátott mobiltelefon, videofelvevő, fényképezőgép, diktafon.) Felhívják a figyelmet arra, hogy ne jelezzék pártpreferenciájukat, mivel ez szükségtelenül idézne elő konfrontációt a szigorúan pártsemleges vizsgálatok közben.

Az idézett tanulmánygyűjtemény azon soraival zárom írásomat, amely a civil monitoring három legfontosabb hozzájárulását foglalja össze a társadalmi megbékéléshez:

- A megfigyelés egyben jelenlét is, amely elősegíti a jogkövető magatartás érvényesülését, az erőszak visszaszorulását, esetleges éles helyzetek konfliktussá eszkalálódását.
- A megfigyelés mint monitoring a tények objektív rögzítését jelenti, amelyre a hatalmi szervek felé irányuló közlések, indítványok, követelések alapozhatók. A megfigyelők objektív tanúi a megfigyelt eseményeknek.
- A megfigyelés egyben mediáció is. Az ОГОH csökkenti a konfliktusok, az agresszió jelenlétét a hatalmi szervek és az állampolgárok közötti viszonyban.

A legfontosabb talán az, hogy mint a „harmadik oldal” képviselői, a monitoringot végzők lemondanak minden előítéletről, sőt személyes szimpátiáik és antipátiáik érzetéről is, és céljuknak kizárólag azt tekintik, hogy a törvényben leírtak érvényesüljenek.

18 Полиция и гражданский контроль. ovdinfo.org/news/2014/04/21/policiya-i-grazhdanskiy-kontrol-teper-i-na-transporte

19 Практики общественного контроля за деятельностью полиции. Методическое пособие. Московская Хельсинская Группа 2014.

IRODALOMJEGYZÉK

- Карастелев В., Общественный контроль за деятельностью полиции в России: возможности и реальные практики.
www.mhg-police.org/sites/default/files/files/karastelev-dok.pdf
- Korruptionsbekämpfung in Russland. www.faz.net/aktuell/feuilleton/korruptionsbekaempfung-in-russland-im-sumpf-1714023.html
- Медведев: полиция должна завоевать доверие людей. ziwa.org
10.02.2012 20.25 Вести.Ru RU12A/vestiru
- Letöltés időpontja: 2015. I. 19.
- Петров, И. Пять принципов Колокольцева придадут полиции человеческое лицо www.rbcdaily.ru/politics/562949984624622
- Полиция и гражданский контроль. ovdinfo.org/news/2014/04/21/policiya-i-grazhdanskiy-kontrol-teper-i-na-transporte
- Практики общественного контроля за деятельностью полиции. Методическое пособие. Московская Хельсинская Группа 2014
- Федеральный закон РФ „О милиции»
www.consultant.ru/popular/militia/39_8.html#p816
- Федеральный закон РФ «О полиции»
www.zakonrf.info/zakon-o-policii/
www.newsru.com/russia/06aug2010/medvedev_police.html

SUMMARY

Social Monitoring of Russian Police Activities

SZÚCS Gáborné

A new Act on the Police came into force in Russia in 2011. Its main aim is to increase public acceptance of the organisation now called 'police' instead of 'militia'. The Act makes it possible for citizens and NGOs to monitor its implementation, the everyday activities and the ethical standards of the police. The media follow the results and realisation of the civilian control process. Based on the reflections in the press we can gain some (albeit not full) picture of citizens' control, unusual in this sphere in Russia so far.